

Олександр САМОЙЛЕНКО
(Ніжин)

Корпус античних монет у нумізматичній колекції Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині на початку ХХ ст.

В останні роки представниками сучасної української історичної науки приділяється значна увага дослідженню історії розвитку музеїв, колекцій, окремих експонатів тощо. Це пов'язано з тим, що в ХХ ст. відбулося значне переміщення історичних і художніх цінностей не лише в межах Радянської України, СРСР, але й за кордон, що було викликано різними політичними й економічними чинниками. В наш час з'явилася можливість хоча б частково відстежити пересування колекцій, встановити їх склад і долю.

На жаль, деякі колекції були втрачені або частинами розпорошені в інших колекціях – як державних, так і приватних. До таким втрачених зібрань належить зібрання мінцкабінету в Ніжині, який формувався протягом більшої частини ХІХ – початку ХХ ст. в закладах Ніжинської вищої школи, а в тяжкі 1930-ті роки припинив своє існування, як єдиний цілісний історико-художній комплекс.

Інтерес до історії формування та функціонування зібрання монет і медалей у Ніжині виник достатньо давно. Із сучасних науковців слід особливо відзначити напрацювання відомого вченого-нумізмата Раїси Яушевої-Омельянчик, яка присвятила кілька праць різним аспектам функціонування нумізматичної колекції в Ніжині [1, 2]. До її історії в різний час зверталися й інші дослідники (Григорій Самойленко, Олександр Самойленко [3], Іван Сребницький [4]), які в своїх узагальнюючих працях частково розкрили історію становлення музейного комплексу в стінах закладів Ніжинської вищої школи, що включав і нумізматичне зібрання. Разом із тим, практично відсутні спеціальні дослідження, в яких би було проведено комплексний аналіз складу ніжинської колекції. Виключення становить, хіба що, праця Івана Павловича Козловського [5], яка містить короткий опис наявних у колекції монет і медалей.

Тому головним завданням, яке ставиться перед даним дослідженням, є аналіз корпусу античних монет, що склали значну частину нумізматичного зібрання у Ніжині в ХІХ – на початку ХХ ст.

Функціонування мінцкабінетів при навчальних закладах було досить поширеним явищем для Російської імперії. Подібні зібрання в першій половині ХІХ ст. з'явилися практично в усіх університетах, включаючи Харківський університет, Університет св. Володимира в Києві та Рішельєвський ліцей (Новоросійський університет) в Одесі.

Історія ніжинського мінцкабінету бере свій початок із часу існування Фізико-математичного ліцею (1832–1840), хоча існують припущення, що перші монети й медалі з'явилися тут із відкриттям у 1820 р. Гімназії вищих наук [6]. Щоправда, прямих доказів цьому на даний момент не має. Можемо лише припустити, що певне підґрунтя для достовірності даної гіпотези щодо безбородьківського навчального закладу існувало (інтерес до історії та старожитностей директора І.С. Орлая, колекціонування монет і медалей родиною Безбородьків, їх благодійницька діяльність тощо).

За будь-яких умов, заснування нумізматичного зібрання пов'язано з діяльністю попечителів закладів Ніжинської вищої школи, які піклувалися про створення матеріальної бази і, в різний час, передали вищому навчальному закладу в Ніжині власні колекції книг, картин, мінералів, чучел тощо, або купували такі колекції спеціально для навчального закладу. Серед дарунків були монети, бони, жетони, медалі, які й склали основні фонди мінцкабінету.

Перша згадка про наявність зібрання монет і медалей в Ніжині відноситься до другої третини XIX ст. У звіті міністра народної освіти про діяльність навчальних закладів за 1837 р. вказано, що в ніжинському ліцеї знаходиться 66 монет і медалей [7]. Через кілька років (у 1843 р.) професор енциклопедії права і за сумісництвом бібліотекар Яким Костянтинович Циммерман склав “Тетрадь для записки разных предметов нумизматической коллекции Лицея кн. Безбородко”, в яку заніс 70 найменувань експонатів.

У 1845 р. у зв'язку з 25-річчям із часу відкриття навчального закладу граф Олександр Григорович Кушельов-Безбородько подарував Ліцею добірку творів живопису (175 картин) і нумізматичних предметів (441 монету та медаль) з власного зібрання.

30 січня 1855 р. Я.К. Циммерман передав колекцію у розпорядження нового бібліотекаря – професора А.Ф. Янишевського, який підготував 25 лютого того ж року доповнення до каталогу 1843 р., в якому були систематизовані 151 монета і медаль. Ці предмети є т.зв. старим зібранням – найдавнішою частиною зібрання мінцкабінету в Ніжині. “Старе зібрання” складалося з 10 давньоримських, 47 руських, 45 польських, 15 австрійських, 9 пруських, 5 шведських, 1 іспанської срібної, 3 французьких мідних, 2 англійських і німецьких мідних, 1 молдавської мідної та 6 турецьких монет. На той момент колекція збільшилася до 478 одиниць монет і медалей, серед яких були достатньо цікаві екземпляри, такі як срібники Володимира Святого й Ярослава Мудрого зі знаменитого Ніжинського (Магерського) скарбу 1852 р., гривни, шкіряний рубель 1813 р. тощо. Водночас зазначимо, що на початковому етапі кількість античних монет була незначною – 10 штук, і ті належали до римської доби.

Значний внесок у становлення нумізматичної колекції в Ніжині здійснив попечитель Юридичного ліцею князя Безбородька (1840–1875) граф Григорій Олександрович Кушельов-Безбородько, який у 1872 р. заповів усю свою колекцію медалей і монет разом зі спеціальними меблями. 31 серпня 1873 р. новий попечитель навчального закладу граф О.І. Мусін-Пушкін (зять померлого на той час дарувальника) особисто передав монети, медалі та жетони, а також меблі в завідування професору російської історії та статистики Івану Панасовичу Сребницькому [8]. На жаль, опису повного складу колекції не було. В Акті прийому зазначено лише про отримання 11 ящиків нумізматичних предметів, без детального опису їх вмісту. Щоправда наприкінці документу було доповнення: “129 серебряных монет и 7 медалей, 78 золотых монет и медалей” [9]. Завідувач мінцкабінету зумів до травня 1874 р. описати лише наявні російські монети й медалі, яких нараховував 1140, хоча на той момент колекція налічувала загалом близько 3,5 тис. предметів. У рапорті, складеному на ім'я голови Правління Ліцею, було вказано, що частина нового надходження з описом має 950 номерів, а без опису – 2544 екземпляра. В наступному році І.П. Сребницький зробив розшифровку неописаних експонатів – 13 золотих, 1238 срібних, 1259 мідних, 34 різних, серед яких грецьких і римських монет нараховувалося 290 [10].

З реорганізацією Лицею в Історико-філологічний інститут князя Безбородька (далі – НІФІ) в 1875 р. завідування колекцією перейшло до вчителя гімназії при інституті І.І. Михайловського, а потім до професора загальної історії, відомого вченого-антикознавця Петра Івановича Люперсольського. Під опікою останнього вона знаходилася до 1897 р. [11]. За 22 роки після останнього на той час перетворення навчального закладу в Ніжині його нумізматична колекція помітно розширилася, маючи наприкінці ХІХ ст. близько 5610 екземплярів.

22 липня 1897 р. новим завідувачем мінцкабінету став учитель класичної гімназії при НІФІ Вальтер Рихардович Фохт [12], який цікавився римською історією та старожитностями. Залишивши службу в 1905 р., В.Р. Фохт не передав колекцію в установленому порядку, тому ключі від неї деякий час знаходилися у бібліотекаря Августа Августовича Мартова, а потім, узагалі, лежали в конторці бібліотеки без особливого контролю. З призначенням нового директора інституту І.І. Іванова ситуація мала змінитися. Директор НІФІ доручив інспектору інституту Івану Івановичу Семенову та бібліотекарю Францу В'ячеславовичу Режабеку привести колекцію в належний стан, але, здійснивши огляд експонатів, вони відзначили про неможливість виконання цього доручення.

Наступний директор НІФІ Й.А. Леціус звернувся до колишнього завідувача В.Р.Фохта, який перебував на той час у відставці, з проханням узяти на себе приведення колекції в порядок, але той відмовився. А вже у вересні 1916 р. колекція перейшла у розпорядження нового директора інституту – Івана Павловича Козловського, який спільно з інспектором провів підрахунок усього складу колекції, яка становила, як виявилось, 5796 монет і медалей. У одній шафі з монетами зберігався також ящик із 250 екземплярами зліпків зі стародавніх камей, які надійшли у власність інституту разом із придбаної ще в 1876 р. бібліотекою колишнього професора Московського університету, академіка Степана Петровича Шевирьова.

Усі спроби знайти фахівця, який би провів науковий аналіз і опис складу колекції, успіху не мали.

Сорок четыре года никто из заведующих этим собранием не взялся за составление его описи. До тех пор, пока не найдутся ученые любители, которые это сделают, составитель решился произвести хотя бы не научную, а просто инвентарную опись.

Надписям, находившимся при монетах, приходилось верить, за исключением тех случаев, когда явно монета не подходила к надписи (монета Прузия золот[ая] имеет надпись Caesar diu August). Нумерация монет в картонах идет по порядку, рядами, слева на право, нарушения порядка отмечены в примечаниях [13].

І.П.Козловський, особисто складаючи опис, у 1918 р., перевірив наявність експонатів за описами 1843, 1855 та 1874 р., а потім склав список монет і медалей, які увійшли до цих описів. Директором НІФІ була проведена значна аналітична робота, яка дозволила прийти до наступних висновків:

1) Коллекция лицея хранилась, по-видимому, в открытом виде; монеты ее находятся отдельно, не завернутыми, прямо в общей куче с массой нигде не записанных, поступавших, вероятно, позднее; выделить эту коллекцию можно по описи 1843-1855 годов и дополнению к ней. По словам акта от 14.I.1875 г. в ней числилось 854 экз.

2) Коллекция, пожертвованная гр. Г.А.Кушелевым-Безбородко, была, по-видимому, в образцовом порядке, хотя описи ее не было. В нее, по-видимому, входили картоны,

с вложенними в них монетами; к ней принадлежали, вероятно, многочисленные польские монеты, тщательно рассортированные, завернутые в бумажки и снабженные надписями на польском языке. Надписи эти сделаны, по-видимому, специалистом, потому что неопытному человеку невозможно разобрать некоторых, весьма дурно сохранившихся монет, которые тут определены и наименованы <...> [14].

Станом на 1 січня 1918 р. нумізматична колекція НІФІ нараховувала 5819 експонатів монет, медалей, жетонів й інших знаків [15], але як свідчить опис зібрання, зроблений самим же директором, у наявності знаходилося 4713 предметів.

Значну частину нумізматичної колекції складав корпус античних монет. Згідно таблиці Б опису, складеного І.П. Козловським, експонати розміщувалися в 12 спеціальних ящиках (з I по XI та верхньому (ще 7 ящиків)). 203 давньогрецькі та візантійські монети знаходилося у двох ящиках, II-му та верхньому – 81 та 122 експонатів – відповідно. Римські монети (440 штук) містили ящики III та верхній (386 і 54). Але ці дані досить умовні, оскільки 1100 монет були визнані як непридатні для опису. Враховуючи те, що Іван Павлович не вважав себе фахівцем із античної нумізматики, можемо припустити, що частина з невизначених монет були давньогрецькими та давньоримськими. Відомий сучасний нумізмат Раїса Яшуева-Омельянчик, провівши аналіз описів, прийшла до висновку, що в 1918 р. корпус античних монет складав: монети давньої Греції – 162 одиниці (срібло та мідь); монети Римської республіки й імперії – 479 (в т.ч. 3 золотих) [16]. Це, на нашу думку, більше відповідає дійсності.

Корпус античних монет у мінцкабінеті НІФІ був достатньо репрезентативним. Давньогрецькі монетні системи були представлені досить широко. Колекція містила як монети грецьких міст-полісів, так і окремих грецьких міст-колоній Середземномор'я, Північного Причорномор'я та Закавказзя.

У верхньому ящику І.П. Козловський зафіксував, за нашими підрахунками:

– *грецьких монет* (42): афінських – 3, Амастріди – 2, Амиса (Амисоса) – 3, Діррахія – 2, Коринфу – 1, Неаполісу – 2, Ольвії – 1, Сіракуз – 1, Фазіса – 1, елліністичних правителів Філіпа II Македонського (цар Македонії в 359–336 роках до н.е.) – 5, Олександра III Великого (цар Македонії в 336–323 роках до н.е.) – 8, Птоломея I Сотера (цар Єгипту в 323–283 роках до н.е.) – 1, Птоломея II Філадельфа (цар Єгипту в 285–246 роках до н.е.) – 1, Птоломея IV Філопатора (цар Єгипту в 221–204 роках до н.е.) – 3, Прузія I (віфінський цар у 219–186 роках до н.е.) – 3, не визначених – 5;

– *римських монет* (55): М. Лепіда (Марк Емілій Лепід, 285 р. до н.е.) – 1, Сулли (Луцій Корнелій Сулла, 82–79 р. до н.е.) – 1, Юлія Цезаря (римський диктатор у 49, 48–46, 45 р. до н.е., з 44 р. до н.е. – пожиттєво) – 2, М. Антонія (Марк Антоній, 34 р. до н.е.) – 4, Августа (Октавіан Цезар Август, 27 р. до н.е. – 14 р. н.е.) – 3, онуків Августа (Луцій і Гай) – 2, Августа й Агріппи Постума († 14 р. н.е.) – 2, Тиберія (Тиберій Август Цезар, 14–37 р.) – 2, Друза (Нерон Клавдій Друз Германік, брат Тиберія) – 1, Германіка (Германік Юлій Цезарь Клавдіан, син Друза) – 1, Калігули (Гай Цезар Август Германік, 37–41 р.) – 3, Клавдія I (Тиберій Клавдій Цезар Август Германік, 41–54 р.) – 2, Агріппіни (дружина Германіка) – 2, Нерона (Нерон Клавдій Цезар Август Германік, 54–68 р.) – 4, Мессаліни (Статилія М., дружина Нерона) – 1, Фаустини (Аннія Галерія Ф., дружина імператора Антоніна Пія) – 1, Гальби (Сервій Сульпіцій Гальба Цезар Август, 68–69 р.) – 2, Отона (Марк Отон Цезар Август, 69 р.) – 1, Вітелія (Авл Вітелій

Август, Германік, 69 р.) – 2, Веспасіана (Цезар Веспасіан Август, 69–79 р.) – 3, Тіта (Тит Цезар Веспасіан Август, 79–81 р.) – 7, Доміціана (Доміціан Цезар Август, 81–96 р.) – 2, Гракха (Тиберій Семпроній Гракх) – 1, Константа (337–350 р.) – 1, Валента (364–378 р.) – 1, Феодосія I (379–395 р.) – 2, Аркадія (395–408 р.) – 1.

У ящику II серед грецьких монет (73 шт.) зафіксовані: греко-бактрійських монет – 14, різних грецьких монет – 59 (із них, за нашими підрахунками, 16 монет Ольвії).

У ящику III римські монети (380 екземплярів) належали до часу карбування:

– *імператорів і представників їх родин* (276): Тиберія Клавдія (Тиберій Клавдій Цезар Август Германік, 41–54 р.), Веспасіана (Цезар Веспасіан Август, 69–79 р.) – 2, Доміціана (Тит Флавій Доміціан, 81–96 р.), Траяна (Цезар Нерва Траян Август, 98–117 р.) – 17, Адріана (Цезар Траян Адріан Август, 117–138 р.) – 19, Сабіни (Вібія Сабіна, дружина Адріана) – 3, Антоніна Пія (Цезар Тит Елій Адріан Антонін Август Пій, 138–161 р.) – 16, Антоніна Пія і М. (Марк Аврелій) – 1, Фаустини (дружина Антоніна Пія) – 8, Марка Аврелія (Цезар Марк Аврелій Антонін Август, 161–180 р.) – 16, Фаустини Молодшої (дружина Марка Аврелія) – 9, Л. Вери (Цезар Луцій Аврелій Вер Август, 161–169 р.) – 5, Луцілли (римська імператриця, 164–169 р., донька Марка Аврелія, дружина Луція Вери) – 5, Коммода (Цезар Луцій Елій Аврелій Коммод Август) – 10, Криспини (римська імператриця, 177–183 р., дружина Коммода) – 1, Пертинакса (Цезар Пухлій Гельвій Пертинакс Август, 193 р.) – 1, Песценнія Нігера (193–194 р.) – 1, Клавдія (Клодій) Альбіна (193–197 р.) – 1, Септимія Севера (193–211 р.) – 6, Марка Севера (Цезар Марк Дідій Север Юліан Август, 193 р.) – 1, Юлії Домни (римська імператриця, 193–211 р., дружина Септимія Севера) – 6, Антоніна Каракали (198–217 р.) – 8, Гети (Цезар Пухлій Септимій Гета Август, 209–212 р.) – 2, Макріна (Цезар Марк Опеллій Макрін Август, 217–218 р.) – 1, Діадуменіана (218 р.) – 1, Еліогабала (Елагабал, Геліогабал, 218–222 р.) – 6, Александра Севера (222–235 р.) – 5, Юлії Маммен (мати Александра Севера) – 1, Бальбіна (Децим Целій Кальвін Бальбін, 238 р.) – 1, Максиміна I (Гай Юлій Вер Максимін Фракієць, 235–238 р.) – 2, Гордіана (Марк Антоній Гордіан I Африканський, 238 р.) – 10, Гордіана III (Марк Антоній Гордіан Пій, 238–244 р.) – 7, Філіпа I Аравітянина (Марк Юлій Філіп, 244–249 р.) – 12, Деція (Гай Месій Квінт Траян Децій, 249–251 рр.) – 2, Етрусцілли (Аннія Купрессенія Гереннія Етрусцілла, дружина Деція) – 2, Гереннія Етруска (Квінт Геренній Етруск Мессій Децій, 251 р.) – 1, Гостіліана (Гай Валент Гостиліан Мессій Квінт, 251 р.) – 1, Требонія Галла (Цезар Гай Вібій Требоніан (або Требоній) Галл Август, 251–253 р.) – 3, Волузiana (Гай Вібій Волузіан, 251–253 р.) – 2, Валеріана (Публій Аврелій Ліциній Валерій, 253–260 р.) – 1, Галліена (Публій Ліциній Егнацій Галліен, 253–268 р.) – 4, Салоніна (Публій Ліциній Корнелій Салонін Валеріан, 260 р., син Галліена) – 1, Постума (Марк Кассіаній Латиній Постум, імператор Галлії 260–268 р.) – 3, Клавдія Гота (268–270 р.) – 2, Тетрика (Гай Пій Езувій Тетрик (Тетрик I), 270–273 р.) – 2, Тетрикія-сина (Гай Пій Езувій Тетрик (Тетрик II), співправитель батька) – 1, Авреліана (Луцій Доміцій Авреліан, 270–275 р.) – 3, Флоріана (Марк Анній Флоріан, 276 р.) – 3, Проба (Марк Аврелій Проб, 276–282 р.) – 4, Кара (Марк Аврелій Кар, 282–283 р.) – 2, Діоклетіана (Гай Аврелій Валерій Діоклетіан, 284–305 р.) – 4, Максиміана (Марк Аврелій Валерій Максиміан Геркулій, 285–305 р.) – 4, Констанція I Хлора (Флавій Валерій Констанцій, 293–306 р.) – 1, Максенція (Марк Аврелій Валерій Максенцій, 307–312 р., син Максиміана) – 1, Ліцинія (Флавій Галерій Валерій Ліцині-

ан Ліциній, 308–324 р.) – 2, Ліциніана (Валерій Ліциніан Ліциній або Ліциній II, 317–324 р.) – 1, Костянтина I Великого (Флавій Валерій Аврелій Костянтин, 306–337 р.) – 13, Кріспа (Флавій Юлій Крісп, 317–326 р., син Костянтина I) – 1, Далмація (Флавій Далмацій Молодший, 335–337 р.) – 1, Ганібаліана (Флавій Ганібаліан, брат Далмація) – 1, Костянтина Молодшого (Флавій Клавдій Костянтин, 337–340 р., син Костянтина I) – 2, Констанція (Флавій Юлій Констанцій, 337–361 р., син Костянтина I) – 1, Константа (Флавій Юлій Констант, 337–350 р., син Костянтина I) – 6, Ветраніон (350 р.) – 1, Валентиніана I (Флавій Валентиніан, 364–375 р.) – 1, Валента II (Флавій Юлій Валент, 364–378 р., брат Валентиніана) – 1, Гонорія (Флавій Гонорій Август, 395–423 р.) – 6, Друза (Нерон Клавдій Друз Германік) – 1, Октавіана (Гай Юлій Цезар Август, 27 р. до н.е. – 14 р. н.е.) – 3, Нерва (Марк Кокцей Нерва) – 2;

– *римських консулів* (94): Аквілія, Антестія, Антонія, Брута, Ветія, Ветурия, Вібія, Волтея, Гостілія, Гракхів, Діадуменіана, Емілія, Кальпурнія, Корнелія, Корізія, Лівімія, Ліцинія, Лутація, Мамілія, Мануція – 2, Марція – 3, Меммія, Невія, Папірія, Плавта, Плавтія, Планція, Помпея, Помпонія, Порція – 2, Постумія – 2, Рубрія, Сергія – 2, Семпронія, Сервілія, Сілануса Юлія – 2, Теренція, Титурия, Тиція, Торія, Юлія, Фабія, Фламінія – 2, Фурія;

– *не визначених* – 43 монети.

Ящик IV містить, як грецькі монети (29), так і римські (36), ще 60 монет не були визначені І.П. Козловським. Серед давньогрецьких монет, точне походження яких не було встановлено директором НІФІ, за описами можемо визначити – коринфську монету, 4 монети Ольвії, 3 монети Метапону й одну – Таренту, серед римських – по одній монеті Галлієна та Діоклетіана.

Художнє оформлення античних монет певного міста носило більш-менш постійний характер. Емблеми, що розміщувалися на монетах того або іншого грецького міста вникали як виразні зображення та відігравали роль своєрідного герба.

Аттична система була представлена досить поширеними в Греції та регіоні Середземномор'я афінськими срібними монетами – драхмами, вагою близько 4,25 г, із зображенням Афінки на аверсі та сови на реверсі. Схожими аверсом були й монети Неаполісу із зображенням Афінки на аверсі та Європи верхи на біку на реверсі. Більш рідкісною монетою для тогочасних колекцій була зазначена в описі як “монета Фазіса” з “відломленим правим краєм”. На думку сучасних дослідників, в місті Фазіс (з грец. – фазан), заснованого жителями Мілету в Західній Грузії, карбувалися в VI–IV ст. до н.е. срібні монети, більш відомі нумізматам як “колхідки” із зображенням голови людини з однієї сторони та голови бика з іншої.

Значну групу давньогрецьких монет склали ольвійські та греко-бактрійські монети. Монети греко-бактрійських царів є яскравим прикладом мистецтва стародавнього світу. На аверсі цих монет зазвичай розташовувалися повернуті праворуч портрети грецьких правителів. На реверсі були зображені божества-покровителі та сюжети з грецьких легенд. Мова надписів, характер царських портретів і зображених на монетах божеств свідчать про еллінські навички майстрів-медальєрів, які працювали на монетних дворах Бактрійського царства, і вказують про зорієнтованість правлячої верхівки цієї держави на античну естетику та грецьку освіченість. І.П. Козловському вдалося визначити лише 2 греко-бактрійські монети, що належать до часу правління царів Евтідема I та Хеліоклеса I.

Більш повно в ніжинській нумізматичній колекції була представлена давньоримська монетна система. Як свідчить опис 1918 р., в інститутському мінцкабінеті були зібрані монети всіх правителів Риму, починаючи з середини I ст. до н.е. і закінчуючи падінням Римської імперії під ударами варварів у V ст. н.е. Крім того, досить широко репрезентовані монети консулів доби Римської республіки.

Наявність в мінцкабінеті Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька значної кількості античних монет не виглядає дивним. Засновники та попечителі навчального закладу – представники родини Безбородьків – були великими землевласниками, володіння яких розташовувалися в різних частинах України, включаючи й південні надбаня Російської імперії. На їх землях знаходилася частина колишніх давньогрецьких міст-колоній, включаючи Ольвію. Південноукраїнські землі в античні часи були активно задіяні в товарообміні та грошовому обігу, про що свідчать численні археологічні розкопки, які проводилися протягом майже двох століть. Окрім того, родина Безбородьків, як і Кушельови-Безбородьки, були одними з найбільших у Російській імперії колекціонерів художніх творів і предметів старовини, в т.ч. нумізматичних предметів, частина з яких перейшла у власність ніжинського інституту. Відтак, колекція античних монет у нумізматичному його зібранні була однією з найбільших за кількістю і репрезентативністю в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. На превеликий жаль, корпус античних монет, як і вся нумізматична колекція, в 1930-х роках були “втрачені” завдяки активному нищенню музейних структур і переміщенню музейних фондів, у ході якого безцінні предмети або губилися на десятиліття, або взагалі безслідно зникали.

Джерела та література

1. *Яушева-Омельянич Р.* Судьба Нежинского мюнцкабинета / Раиса Яушева-Омельянич // Pieniadz I banki (tezauracja, obieg pieniezny, bankowosc). Materiały z V Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Warszawa, 5–7.IX.2002. – Warszawa, 2002. – P. 65–68.
2. *Яушева-Омельянич Р.М.* Доля і трагедія Ніжинського мюнцкабінету / Раиса Яушева-Омельянич // Література та культура Полісся. – Вип. 8. – Ніжин, 1997. – С. 107–111.
3. *Самойленко Г.В., Самойленко О.Г.* Ніжинська вища школа: сторінки історії / Григорій Васильович Самойленко, Олександр Григорович Самойленко. – Ніжин, 2005. – 402 с.
4. *Сребницький І.А.* Очерк из истории Лицея князя Безбородко (1832–1875) / Иван Афанасьевич Сребницький. – Нежин, 1895. – 39 с.
5. *Козловський І.П.* Отчет о состоянии коллекции Института князя Безбородько к 1 января 1918 года / Иван Павлович Козловский // Известия Историко-филологического института князя Безбородько в Нежине. – 1918. – Т. 32. – С. 3–47.
6. *Яушева-Омельянич Р.М.* Судьба Нежинского мюнцкабинета / Раиса Яушева-Омельянич // Література та культура Полісся. – Вип. 44. – Ніжин, 2008. – С. 184.
7. Отчет Министра народного просвещения за 1837 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1838. – Апрель. – С. 74.
8. *Самойленко Г.В., Самойленко О.Г.* Вказана праця. – С. 110.
9. *Яушева-Омельянич Р.М.* Судьба Нежинского мюнцкабинета... – С. 184.
10. Там само. – С. 185.
11. *Гордієнко Д.* Ad fontes: до витоків Ніжинської античної школи – професор Петро Люперсолський / Дмитро Гордієнко // Ніжинська старовина: історико-культурологічний збірник. – Вип. 3 (6). – Ніжин, 2007. – С. 99–120.
12. *Острянка А.* Неопублікована автобіографія В.Фохта / Андрій Острянка // Сіверянський архів. Науковий щорічник. – Вип. 2. – Чернівці, 2008. – С. 95–99.

13. *Козловський І.П.* Вказана праця. – С. 27.
14. Там само. – С. 26-27.
15. Там само. – С.44.
16. *Яушева-Омельянчик Р.* Судьба Нежинского мюнцкабинета... – С. 68.

Самойленко О.Г. Корпус античних монет у нумізмати́чній колекції Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині на початку ХХ ст.

У статті висвітлено історію формування зібрання античних монет мінцкабінету Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька, проаналізовано його склад, визначено кількісні показники, подано опис окремих грецьких і римських монет та монетних систем.

Ключові слова: монета, історико-філологічний інститут, нумізмати́чна колекція, антична, аверс.

Самойленко А.Г. Корпус античных монет в нумизматической коллекции Историко-филологического института князя Безбородко в Нежине в начале ХХ в.

В статье раскрыто историю формирования собрания античных монет мунцкабинета Нежинского историко-филологического института князя Безбородко, проанализирован ее состав, определены количественные показатели, подано описание отдельных греческих и римских монет и монетных систем.

Ключевые слова: монета, историко-филологический институт, нумизматическая коллекция, античная, аверс.

Samoylenko O.G. Cabinet of antique coins numismatic collection of the Nizhyn Prince Bezborodko Historical-and-Philological Institute in the beginning of 19th century

The object of the article is to illustrate the history of creation collection of antique coins from muntzkabinett Nizhyn Prince Bezborodko Historical-and-Philological Institute, analyzes its composition, the quantitative indicators, filed a description of some Greek and Roman coins and monetary systems.

Key words: coin, Nizhyn Prince Bezborodko Historical-and-Philological Institute, numismatic collection, antique, avers.

[надійшло до редакції: 03.12.2012 р.]

УДК 069(477)

Олександр СИДОРОВИЧ
(Ніжин)

Ніжинський агротехнічний інститут: етапи становлення в експозиції музею історії навчального закладу

Сьогодні музеями вважаються культурно-освітні й науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження і використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, залучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [1].

Загальновизнаною умовою існування будь-якої країни є дбайливе ставлення до її історико-культурної спадщини. Необхідна умова цього – розширення доступу до накопичених упродовж сторіч величезних духовних багатств, утілених у пам'ятках культури, збирати й зберігати які покликані музейні установи. Сучасне трактування значення